

ОБРАЗ БІБЛІОТЕКИ ОЧИМА МИТЦІВ

Хміль В. В.

(Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
ім. акад. В. Лазаряна, м. Дніпропетровськ)

Проблема ставлення суспільства до бібліотек має соціокультурний контекст, в значній мірі філософський. Бібліотека і книги – це класичні види соціальної пам'яті, котрі існують як засіб комунікації, як важливі компоненти духовного життя людства. Акумулюючи людську пам'ять багатьох поколінь, вони сприяють розвитку цивілізації, є важливою ланкою суспільного життя.

Бібліотека сприймається у соціальному сенсі більш широко, ніж як книгозбірня, або сукупність книжкового фонду, бо в усі століття вона виступає впливовим суб'єктом формування світогляду, як скарбниця цінностей відстроченого користування, що співставляються з науковими знаннями, мудрістю, та постає причиною шанобливого відношення до неї.

У справі передачі та трансляції знань від одного покоління до іншого гарні бібліотеки є більш компетентні та авторитетні, ніж професура університетів, перш за все за глибиною та широтою інформації.

Певним чином, бібліотеку можна назвати компендіумом знань. Бо якщо кафедри в університетах формуються як форми спеціалізованого виробництва знань, то поліспеціалізація властива тільки бібліотечному фонду, котрий є ідеалом наукового співтовариства, постає як ідеальний прообраз міждисциплінарного знання, що може міститися у голові талановитого професора.

Наскільки ж адекватно сприймається образ бібліотеки у суспільній свідомості та в масовій культурі, зокрема, в літературній фантастиці, комедії, драмі, а також у кіномистецтві?

Інколи бібліотека порівнюється в літературі з образом мавзолею, який назавжди закарбував величезний минулий досвід людства як негативний, так і позитивний. Але такий погляд відмовляє храму знання в еволюції та зміні свого призначення, а образ бібліотеки при цьому нагадує скарбницю часу (франц. поезія Стефана Маларме, роман «Вавілонська бібліотека» Х. Л. Борхеса тощо).

З іншого боку, бібліотека, як зібрання книг та колодязь знань, вміщує та віддзеркалює собою все знання про Всесвіт, розкриває історичні глибини людського буття й втілює прагнення людини до вічності. Бібліотека несе у собі як демонічне знання, так і найважливішу сакральну істину людства про Всесвіт, де кожна книга вміщує в себе модель світу, котра споріднена як із зовнішнім, так і з внутрішнім світом людини. В цьому сенсі, книга, як носій знання,

набагато важливіша за людину, на відміну від таємниці, що міститься в бібліотечних фоліантах (Умберто Еко «Ім'я рози»).

Але у частині кінематографічних творів образ бібліотеки, як конденсату знань, уподібнюється храму, який може поєднуватися як з «ідеєю добра», так і з «джерелом зла»; останнє пов'язується з існування «касти зла», як це має місце у романі визнаного «короля французького трилера» Жана-Кристофа Гранже «Пурпурні річки» тощо.

Існує ще ряд творів, в яких образ бібліотеки несе у собі негативний відтінок, так як знання, сконцентровані в них, використовуються для відтворення злих намірів або визволення «демонічних сил». Сама бібліотека часто є не тільки місцем злочину, а, навпаки, вона сама породжує злочин, бо цей заклад, з точки зору авторів, несе у собі містичну ауру. Це, наприклад, стосується серії пригодницьких фільмів, книг і комп'ютерних ігор, в яких головним героєм виступає доктор Генрі «Індіана» Джонс – вигаданий персонаж, створений Стівеном Спілбергом та Джорджем Лукасом. У фільмах про Індіану Джонса бібліотеки мають підкреслено негативний образ, з безліччю стелажів, підземних ходів, таємничих місць, де можуть ховатися негативні персонажі, або, навіть, вампіри.

Погляд на бібліотеку як місце, де збережене «таємне знання» для привелійованих осіб, посвячених в таїни буття, присутній, як правило, в «готичних» романах та фільмах («Бафі» - автор сценарія: Джосс Уедон, режисери: Чарльз Мартин Смит и Джон Кретчмер; «Блейд» - режисер Стівен Норрінгтон). Ідея «таємного знання» все більше трансформується в подальшій еволюції кінематографу у вигляді фентезі, містичного трилера, детективу («Кінець світу» американського режисера Пітера Хайамса, роман Фредерика Форсайта «День Шакала» та його екранізація режисером Фредом Циннеманном, тощо).

Інший, більш позитивний духовний образ бібліотеки, як читальної просвітницької установи, створюється у в'язницях, як у більш замкнутій системі, де бібліотека залишається осередком культури, знання, та є втілення ідеї свободи людини. Цей вектор простежується, наприклад, у повісті Стівена Кінга «Ріта Хейворт і спасіння з Шоушенку» та знятому на її основі американському фільмі-драмі «Втеча з Шоушенка» режисера Френка Дарабонта.

Окремо хотілось би зупинитися на популярних фільмах серії «Бібліотекар» (США). Поліглот та енциклопедист Флінт Карсен, працюючи бібліотекарем знаменитої Нью-Йоркської Публічної бібліотеки, неодноразово постає рятівником людства. Приємною є та обставина, що після перегляду фільму у свідомості широких верств глядачів представник найгуманнішої професії залишається у самому вигідному ракурсі – освічений, гумористичний,

допитливий, чуйний, уважний і добрий. І при цьому він відважний, порядний, та по справжньому відданий своїй бібліотечній справі.

Продовжуючи осмислювати позитивний образ бібліотеки, доречно буде нагадати про те, що в англійському класичному романі (Джейн Остен, Агати Крісті та інші), головні події локалізуються в приміщеннях домашніх бібліотек, надаючи великого значення життєво важливим подіям в родині, або з'ясуванню стосунків між людьми в англійському селищі.

Вітчизняна творчість радянських часів затвердила образ бібліотеки і бібліотекаря в творах І. Бабеля, М. Булгакова, І. Еренбурга, А. Галина, А. Володіна, Ю. Казакова, В. Калашникової як важливий для підтвердження морального балансу суспільства, для доказу тези про те, що «не хлебом единым» (рос.).

Серед сучасної літератури пострадянського суспільства хотілось би виокремити повість В. Калашникової «Ностальгія», в якій бібліотекар наділяється високим інтелектуальним потенціалом творця та розповсюджувача знань, якій вміє на рівних спілкуватися з академічною спільнотою. Дійсно позитивний образ бібліотекаря створено дуже популярним сучасним автором Д. Глуховським в романі "Москва-2033".

Але більшість образів сучасної бібліотеки на теренах СНД пов'язані з детективами. Це такі романи та їх екранізація, як, наприклад, Д. Донцова «Букет прекрасных дам», О. Маринина «Шестерки умирают первыми», О. Басманова «Тайна черной жемчужины», Д. Калинина «Из мухи получится слон». Таке часте використання образу бібліотеки в кримінальних романах (хай навіть і іронічних детективах) веде до утворення стійких стереотипних уявлень про неї як утаємниченої, несучасної установи, далекої від позитивності, яка приводить (якимось чином) до загострення людських відносин («Ні дня без ... трупів»).

Сучасна поетична творчість, яка відображує питання еволюції бібліотек, їх стан в умовах сьогодення, думки, сподівання та мрії бібліотекарів, представлена переважно самими працівниками бібліотечно-інформаційної сфери і публікується у професійній періодиці (журнал «Бібліотечний форум», «Бібліотечна планета» тощо).

В умовах стрімкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій було б доречним звернутися до появи образів бібліотек і бібліотекарів в комп'ютерних іграх («Бібліотекар», «Бафі»). Безумовно, ці образи, як і інших ігрових персонажів, змальовані з реальних людей та установ. Щось додається, щось прикрашається, але основа для формування образу береться з життя або із уявлень про те, яким це повинно бути.

Підсумовуючи вищезгадане, можна сказати, що Бібліотека, як компендіум знань, завжди була центром уваги вчених, письменників, сценаристів, різноманітних фахівців креативного типу осмислення світу та й просто пересічних громадян, небайдужих до знання. Особливість сприйняття ними бібліотеки характеризується відсутністю єдиного узагальнюючого образу, що свідчить про широку палітру оцінок цього соціального феномену в залежності від історичних епох, різноманітності соціальних прошарків, а також від індивідуальних суджень, детермінованих специфічним родом діяльності митця.